

POSTANOWIENIE

Dnia 26 stycznia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z wniosku Dyrektora Zakładu Karnego w [...]

przy uczestnictwie M.T.

oraz przy udziale Prokuratora Regionalnego w [...]

o uznanie uczestnika za osobę stwarzającą zagrożenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 26 stycznia 2017 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika od postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 29 kwietnia 2014 r., sygn. akt I ACa .../14,

1) oddala skargę kasacyjną;

2) przyznaje adwokatowi M. L. od Skarbu Państwa Sąd Okręgowy w [...] kwotę 120 (sto dwadzieścia) zł wraz z należnym podatkiem od towarów i usług za pomoc prawną udzieloną uczestnikowi w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

We wniosku z 22 stycznia 2014 r. Dyrektor Zakładu Karnego w [...] wystąpił o uznanie M.T. za osobę stwarzającą zagrożenie w rozumieniu art. 1 ustawy z 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzającymi zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2014 r., poz. 24; dalej: „ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami”) oraz o zastosowanie wobec niego przewidzianych nią środków.

Prokurator Apelacyjny w [...] poprał wniosek.

M. T. wniósł o oddalenie wniosku.

Postanowieniem z 3 marca 2014 r. Sąd Okręgowy w [...] uznał uczestnika za osobę stwarzającą zagrożenie w rozumieniu art. 1 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami i orzekł o umieszczeniu go w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zrachowaniom Dysocjalnym oraz zarządził pobranie od niego materiału biologicznego (DNA), odcisków linii papilarnych i obrazu zawierającego jego utrwalony wizerunek.

Sąd Okręgowy ustalił, że uczestnik popełnił przestępstwa przeciwko wolności, wolności seksualnej i życiu małoletnich, za które skazany został prawomocnymi wyrokami Wojskowego Sądu Garnizonowego w Ł. z 6 maja 1987 r., Sg .../87 i z 4 marca 1988 r., Sg .../87. W czasie przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności uczestnik popełnił zbrodnie, polegające na pozbawieniu życia czterech małoletnich oraz czyny lubieżne wobec nich i innego małoletniego, za co wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w P. z 29 września 1989 r., JT K .../89 został skazany na karę śmierci i pozbawienie praw publicznych na zawsze.

W prowadzonych przeciwko niemu sprawach karnych uczestnik był badany przez zespoły biegłych, a w oparciu o wyniki ich opinii sądy orzekające w poszczególnych sprawach ustalały, że popełniając czyny zabronione rozumiał ich znaczenie i istotę, nie cierpiał na chorobę psychiczną, niedorozwój umysłowy lub zespół psychoorganiczny. Stwierdzano u niego cechy nieprawidłowej osobowości z zaburzeniami psychoseksualnymi z cechami pedofili.

Na skutek rewizji wniesionej przez obrońcę uczestnika, Sąd Najwyższy,

stosując przepisy ustawy z 7 grudnia 1989 r. o amnestii, orzeczoną wobec niego karę śmierci zamienił na karę 25 lat pozbawienia wolności i złagodził kary dodatkowe.

Uczestnik w okresie do 15 stycznia 2012 r. odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w S. i od 16 stycznia 2012 r. w Zakładzie Karnym w [...], gdzie został skierowany postanowieniem Sądu Okręgowego w O. z 20 lipca 2011 r. w związku z zastosowaniem wobec niego leczenia z powodu zaburzeń preferencji seksualnych.

W okresie pobytu w Zakładzie Karnym w S. uczestnik wykonywał prace plastyczne, miał dostęp do urządzeń poligraficznych i komputera. Unikał kontaktu z psychologiem. Na podstawie przeprowadzonych w 2000 r. badań rozpoznano u niego głębokie zaburzenia sfery emocjonalnej i seksualnej, zaburzenia kontroli emocji, skłonność do zachowań nieobliczalnych, agresywnych, a w sferze zaburzeń seksualnych - pedofilię. Stwierdzono, że uczestnik nie umie radzić sobie z przeżyciami i emocjami zgodnie z obowiązującymi normami. Uczestnik zaprzeczał stwierdzonej u niego ułomności.

Po przeniesieniu do Zakładu Karnego w [...] uczestnik początkowo odmawiał uczestniczenia w zajęciach psychoterapii grupowej. Brał udział w indywidualnych spotkaniach z terapeutą. Od marca 2012 r. wziął udział w cyklu oddziaływań terapeutycznych w trybie indywidualnym. Nie wpłynęło to jednak na zmianę jego samooceny, a swoim dysfunkcjom zaprzeczał.

W celi, którą zajmował uczestnik w grudniu 2012 r. odnaleziono zdjęcia dzieci z wykonanym przez uczestnika fotomontażem swojego wizerunku. 8 lutego 2014 r. odnaleziono kserokopie tych materiałów, a 10 lutego 2014 r. następne kserokopie z postaciami dzieci częściowo rozebranych.

Uczestnik nie ma wiedzy na temat zdiagnozowanych u niego w przeszłości zaburzeń osobowości, również w sferze seksualnej. Wykazuje głębokie zaburzenia osobowości w postaci osobowości nieprawidłowej antysocjalnej z zaburzeniami preferencji seksualnej o typie pedofilii sadystycznej, co nie zmieniło się w okresie 25 lat odbywania kary. Uczestnik nadal kwestionuje tę diagnozę. Zaprzecza problemom osobowościowym. Odczuwa strach i nie potrafi samodzielnie poradzić sobie

z emocjami. Nie uzyskał wglądu w swoje problemy. Stosuje te same mechanizmy obronne i używa tych samych strategii, to jest manipulacji, ukrywania swojego wzburzenia przed otoczeniem, zabiegania o akceptację. Jest bezkrytyczny wobec swoich możliwości przystosowawczych. Utrwala schematy zachowań, nie ma motywacji do zmiany osobowości. Niepokój, strach mogą wzbudzać u niego napięcie przekładające się na wzbudzenie popędu seksualnego, który może być rozładowywany, jak w przeszłości, przez zabójstwa.

W ocenie Sądu Okręgowego, ustalone okoliczności wskazują na bardzo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia przez uczestnika czynu zabronionego podobnego do popełnionych poprzednio, tym bardziej, że aktualnie u uczestnika występują stany nasilenia emocji negatywnych, wzburzenie emocjonalne, poczucie zagrożenia.

Okres odbywania kary pozbawienia wolności przez uczestnika upływał 11 lutego 2014 r.

Sąd Okręgowy stwierdził, że zasadniczym celem postępowania wynikającego z przepisów ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami jest poddanie sprawców najpoważniejszych zbrodni z użyciem przemocy lub na tle seksualnym przymusowej terapii, po to, by zapobiec popełnieniu przez nich w przyszłości podobnych czynów, nie zaś ich represjonowanie przez ponowne ukaranie za ten sam czyn. Przewidziany w ustawie środek prewencyjny w postaci izolacji jest pozbawieniem wolności w rozumieniu art. 31 i 41 Konstytucji, jak również w rozumieniu art. 5 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 r., Nr 638, poz. 284; dalej: „Konwencja”). Tryb postępowania, w którym dochodzi do orzeczenia o środkach stosowanych wobec osób z zaburzeniami zapewnia rozpoznanie sprawy z zachowaniem standardów sprawiedliwości i rzetelności.

W niniejszej sprawie spełnione zostały przesłanki do orzeczenia wobec uczestnika na podstawie art. 14 ust. 3 w związku z art. 1 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami obowiązku odbycia terapii w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym. Przemawia za tym bardzo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia przez uczestnika czynu zabronionego z użyciem

przemocy lub groźby jej użycia, czynu zabronionego przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat.

Postanowieniem z 29 kwietnia 2014 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację uczestnika od postanowienia Sądu Okręgowego z 3 marca 2014 r.

Sąd Apelacyjny uznał, że brak jest podstaw do zakwestionowania konstytucjonalności przepisów ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami. Wymienione w art. 1 tej ustawy przesłanki uznania osoby za stwarzającą zagrożenie, decydują o konieczności zastosowania wobec niej sankcji wymienionych w art. 3 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami w postaci nadzoru prewencyjnego lub umieszczenia w Ośrodku (art. 15 ust. 1 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami). Zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami, rozważając rodzaj sankcji, jakie należy stosować, sąd ma ocenić całokształt okoliczności ustalonych w sprawie, a zatem wszystkie okoliczności we wszelkich możliwych aspektach.

Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Okręgowy, a w czynnościach procesowych tego Sądu nie dopatrył się takich uchybień, które by mogły wpłynąć na wynik sprawy. Wyjaśnił, że w sprawie nie doszło też do naruszenia art. 321 w związku z art. 361 k.p.c., gdyż w sprawach mających podstawę w ustawie o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami wnioski dyrektora zakładu karnego ma tylko takie znaczenie, że inicjuje postępowanie, a treść rozstrzygnięcia, jakie ma w nim zapaść determinowana jest ustalonymi okolicznościami faktycznymi. W postępowaniu nieprocesowym wskazane przez apelującego przepisy w zasadzie nie mają zastosowania, ponieważ w postępowaniu nieprocesowym źródło interesu prawnego wynika z szerszego katalogu zdarzeń, a nie tylko - jak w procesie - z samego naruszenia lub zagrożenia sfery prawnej wnioskodawcy. W tej sytuacji nie zawsze decydujące znaczenie może mieć to, czy rozstrzygnięcie zapadło "zgodnie z wnioskiem".

Za nieuzasadniony Sąd Apelacyjny uznał zarzut naruszenia art. 9 k.p.c. O znaczeniu dołączonych do pisma wnioskodawcy materiałów uczestnik miał okazję przekonać się z doręczonego mu odpisu opinii uzupełniającej. Dodatkowo

miał możliwość uczestniczenia w przesłuchaniu biegłych i zadawania im pytań. Należy też zauważyć, że pomiędzy złożeniem przez wnioskodawcę 10 lutego 2014 r. pisma wraz ze znalezionymi w celi uczestnika materiałami poligraficznymi, a kolejną rozprawą upłynęło wystarczająco dużo czasu, co umożliwiałoby uczestnikowi i jego pełnomocnikowi podjęcie odpowiednich działań procesowych.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Apelacyjnego z 29 kwietnia 2014 r. uczestnik zarzucił, że orzeczenie to zapadło z naruszeniem prawa procesowego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), to jest: - art. 232 zdanie drugie k.p.c. poprzez dopuszczenie z urzędu na posiedzeniu 10 lutego 2014 r. dowodów nie wnioskowanych przez strony, przez co doszło do naruszenia zasady kontradiktoryjności; - art. 321 k.p.c. w związku z art. 361 k.p.c. oraz art. 731 k.p.c. poprzez orzeczenie niezgodnie z treścią żądania wnioskodawcy i ponad jego treść; - art. 738 k.p.c. w związku z art. 128 § 1 k.p.c. poprzez oparcie orzeczenia o materiały niebędące materiałem dowodowym w sprawie, w szczególności w oparciu o akta osobowe oraz opinie sądowe, w wypadku gdy załączniki w postaci kopii akt ewidencyjnych (akta osobowe cz. kopii teczek osobowo-poznawczej (akta osobowe cz. B), oraz kopii książki zdrowia nie zostały nigdy pełnomocnikowi uczestnika doręczone; - naruszenie art. 193 Konstytucji, poprzez nie przedstawienie przez Sąd Trybunałowi Konstytucyjnemu pytania prawnego co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, w związku z wątpliwościami co do stosowania art. 9 i 14 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 193 Konstytucji upoważnia sąd do przedstawienia Trybunałowi Konstytucyjnemu pytania o zgodność aktu normatywnego z Konstytucją, jeżeli od odpowiedzi na nie zależy rozstrzygnięcie sprawy zawisłej przed sądem. Skorzystanie z tej możliwości jest usprawiedliwione wtedy, gdy sąd poweźmie wątpliwości natury konstytucyjnej w związku z wykładnią przepisu, który miałby stanowić podstawę rozstrzygnięcia. Sądy orzekające w niniejszej sprawie nie miały takich wątpliwości w związku z wykładnią i stosowaniem art. 9 i 14 ustawy

o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami, czemu jednoznacznie dały wyraz w motywach orzeczeń wydanych w sprawie. Wątpliwości, które zgłosił uczestnik zostały rozstrzygnięte przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 23 listopada 2016 r., K 6/14 (OTK-A 2016, poz. 98), w którym Trybunał Konstytucyjny uznał, że nie tylko art. 9 i 14, ale i inne przepisy ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami są zgodne z Konstytucją.

Artykuł 2 ust. 3 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami przewiduje rozpoznawanie spraw o zastosowanie wobec osób stwarzających zagrożenie środków terapeutycznych przewidzianych tą ustawą przy odpowiednim zastosowaniu przepisów procedury cywilnej o postępowaniu nieprocesowym, ze zmianami wynikającymi z tej ustawy. Wybór przez ustawodawcę trybu nieprocesowego, jako mającego zastosowanie w sprawach, o których mowa nie był przypadkowy. Zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie podkreśla się, że przepisy o postępowaniu nieprocesowym mają kształt dostosowany do rozpoznawania spraw, które w istotnym stopniu dotyczą nie tylko interesu indywidualnego spierających się stron, ale i interesu publicznego, dla którego nie jest obojętne zarówno to, czy postępowanie w ogóle zostanie wszczęte (niektóre ze spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym mogą być inicjowane z urzędu, co nie jest możliwe w procesie), jak i to, jaki będzie miało przebieg, jakie okoliczności zostaną w nim zbadane i objęte rozstrzygnięciem sądu. W sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym zasada związania sądu żądaniem pozwu (art. 321 § 1 k.p.c.) nie zawsze ma zastosowanie, bowiem w szeregu przypadkach ustawodawca wymaga od sądu objęcia rozpoznaniem i rozstrzygnięciem z urzędu kwestii nieobjętych wprowadzonym żądaniem wniosku, ale z woli ustawodawcy należących do istoty danego postępowania i wymagających rozstrzygnięcia w nim (por. np. art. 618, 619 k.p.c.). Postępowanie prowadzone na podstawie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami nie ma na celu samego tylko stwierdzenia, że konkretna osoba spełnia przesłanki decydujące o zakwalifikowaniu jej do grupy, wobec której mają zastosowanie przewidziane tą ustawą środki terapeutyczne, ale określenie rodzaju środka, jaki ma być stosowany. Oznacza to, że niezależnie od sposobu zredagowania wniosku wszczynającego postępowanie, sąd rozpoznający sprawę wszczętą przez jego złożenie ma nie tylko

wypowiedzieć się o tym, że osoba, której wniosek dotyczy stwarza zagrożenie w rozumieniu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami, ale i określić środki, jakie wobec tej osoby powinny być zastosowane.

Dyrektor Zakładu Karnego w [...] we wniosku wszczynającym postępowanie domagał się na podstawie art. 9 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami uznania uczestnika za osobę stwarzającą zagrożenie w rozumieniu tej ustawy. W toku postępowania wnioskodawca złożył wniosek o zabezpieczenie wniosku stosownie do art. 755 § 1 k.p.c., poprzez czasowe umieszczenie uczestnika w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zrachowaniom Dysocjalnym, do czasu prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie. Nie oznacza to jednak, żeby w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie Sądy obu instancji orzekły o zastosowaniu wobec uczestnika środków terapeutycznych na podstawie przepisów o postępowaniu zabezpieczającym, w tym powołanego w skardze kasacyjnej art. 731 i 738 k.p.c. Podstawą do orzeczenia o umieszczeniu uczestnika w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zrachowaniom Dysocjalnym oraz zarządzenia pobrania od niego materiału biologicznego (DNA), odcisków linii papilarnych i obrazu zawierającego jego utrwalony wizerunek nie były przepisy o postępowaniu zabezpieczającym, ale art. 14 ust. 3 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami. Skoro w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami sąd stwierdza, że osoba, której dotyczy wniosek jest osobą stwarzającą zagrożenie w rozumieniu tej ustawy, to musi orzec o zastosowaniu wobec niej któregoś ze środków przewidzianych w art. 14 tej ustawy, a zatem albo środka, o jakim mowa w art. 14 ust. 2, albo w art. 14 ust. 3. Tak też postąpiły Sądy orzekające w niniejszej sprawie.

Z przyczyn podanych wyżej nie można też podzielić zarzutu naruszenia przez Sąd art. 232 zdanie drugie k.p.c. W postępowaniu nieprocesowym zasada kontrydiktoryjności doznaje ograniczeń, gdyż sąd z urzędu musi wyjaśnić niektóre okoliczności istotne dla wydania rozstrzygnięcia. Skoro sąd prowadzący postępowanie przewidziane ustawą o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami musi stwierdzić, czy osoba, której dotyczy wniosek jest osobą niebezpieczną w rozumieniu tej ustawy, a jeśli tak, to dobrać - spośród wymienionych w art. 14 ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami - środek adekwatny do

oddziaływania na nią, ale i dla ochrony społeczeństwa przed stwarzanym przez nią zagrożeniem. Postępowanie dowodowe prowadzone przez sąd musi zmierzać do rzetelnego wyjaśnienia przesłanek, które mają zadecydować o rozstrzygnięciu, jakim sprawa się zakończy. Sąd nie tylko może, ale nawet powinien sięgać w takim postępowaniu dowodowym do środków dowodowych, które są mu dostępne, choćby nie były objęte wnioskami dowodowymi stron.

Wnioskodawca w niniejszej sprawie zmierzał do wykazania okoliczności mających uzasadniać wniosek dowodami z dokumentów zebranych w aktach osobowych - ewidencyjnych (część A) i teczce osobopoznawczej (część B), prowadzonych dla uczestnika w związku ze stosowaniem wobec niego procedury karnej wykonawczej, zawierających też opinie i postanowienia dotyczące uczestnika oraz książeczkę zdrowia uczestnika. Do wniosku dołączone zostały dowody w postaci wymienionych wyżej akt osobowych.

Z art. 128 § 1 k.p.c. wynika, że do pisma procesowego należy dołączyć jego odpisy i odpisy załączników dla doręczenia uczestniczącym w sprawie osobom, a ponadto, jeżeli nie złożono załączników w oryginale, po jednym odpisie każdego załącznika do akt sądowych. Z przepisu tego nie można wyprowadzać wniosku sugerowanego przez uczestnika, jakoby obowiązkiem strony było sporządzanie odpisów akt postępowań prowadzonych przed różnymi organami państwa i dołączenie ich do pisma wszczynającego postępowanie albo do wniosku dowodowego złożonego w jego toku, w celu doręczenia ich uczestniczącym w sprawie osobom, o ile tylko strona powołuje się na dokumenty zebrane w tych aktach oraz przebieg dokumentowanych nimi postępowań i ich wynik. Akta takich postępowań, niezależnie od tego, czy zostały wytworzone przez inny podmiot niż żądający wszczęcia postępowania, czy przez tenże podmiot, nie są załącznikami do pozwu (wniosku) ani załącznikami do wniosku dowodowego, w rozumieniu art. 128 § 1 k.p.c. O tym, że ustawodawca w szczególny sposób traktuje dowód z akt, świadczy też art. 224 § 2 k.p.c. Dla zachowania standardów rzetelnego postępowania wystarczy, że osoby uczestniczące w postępowaniu zostaną poinformowane o dopuszczeniu dowodu z akt takich postępowań i że zapewniona im zostanie możliwość zapoznania się z nimi.

Skoro zarzuty skargi kasacyjnej okazały się bezzasadne, to na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

aj

kc